

**EEN HALVE EEUW FRANSTALIG ONDERWIJS
TE OOSTENDE :
HET INSTITUT DES DAMES DU SACRÉ-CŒUR**

door Lic. Y. DINGENS

In Frankrijk brak met de regering-Combes in de eerste jaren der 20e eeuw een ongunstige periode aan voor de geestelijkheid. De wet van 1 juli 1901 sloot de congregaties uit van het algemeen recht tot vereniging. Op 7 juli 1904 ging men nog verder en werd de congregaties verbod opgelegd nog onderwijs te verstrekken. Als gevolg hiervan verlieten enkelen tienduizenden geestelijken het land. Onder hen bevonden zich de Zusters van het Heilig Hart (1).

De Orde werd in 1800 gesticht te Amiens door Madeleine-Sophie Barat, overleden in 1865 en heilig verklaard in 1925. Ze had zich tot hoofddoel gesteld enerzijds te zorgen voor de opvoeding der meisjes uit de hogere kringen, anderzijds gratis onderricht te verstrekken aan de meisjes uit de arme bevolkingsgroepen en uiteindelijk retraites voor deftige dames te organiseren.

De Orde, wier hoofdzetel gevestigd is te Rome, Via Nomentana, kende sinds haar stichting een grote uitbreiding over de ganse wereld. Reeds in 1835 stichtte zij een vestiging te Jette. Geleidelijk waren de Zusters van het H. Hart actief o.m. in Algerije, U.S.A., Chili, Peru, Colombië, Uruguay, Argentinië, Brazilië, Cuba, Porto-Rico, Mexico, Australië, Nieuw-Zeeland, Japan, China, Indië, Egypte, Belgisch Congo, Groot-Britannië, Ierland, Spanje, Italië, Polen, Nederland, Duitsland en Oostenrijk. Op het einde van de 19^e eeuw waren er 44 vestigingen in Frankrijk. Het aantal zusters bedroeg 3.096 in 1860, 6.650 in 1950. Het zou ons te ver leiden hier al te diep in te gaan op de structuur van de Orde (2). Enkele aanwijzingen kunnen wellicht volstaan. De vorming van de zusters vertoont gelijkenis met die der Jezuïeten. Na een postulaat van 6 maanden en een noviciaat van 2 jaar, worden de eerste geloften afgelegd (gehoorzaamheid, kuisheid, armoede) ; vervolgens is men gedurende 5 jaar aspirante : in deze periode

(1) Wij bedanken E.Z. Berthe Naveau, met wie wij op 14 juli 1976 te Jette een onderhoud mochten hebben, voor de talrijke inlichtingen die zij ons verschaftte.

(2) Een uitvoerige beschrijving, alsmede een historiek van de Orde vindt men in GAETAN BERNOVILLE, *La Société du Sacré-Cœur de Jésus (Les Religieuses du Sacré-Cœur)*, Paris, Bernard Grasset, collection *Les Grands Ordres Monastiques*, 1951.

worden de studies (begonnen tijdens het 2e jaar noviciaat) verder gezet met het oog op de opvoeding en het onderwijs. Na een laatste probatie van 6 maanden legt de zuster haar laatste geloften af. De *Supérieure Générale* wordt benoemd voor het leven ; haar taak is zeer uitgebreid en omvat o.m. het toelaten tot de bovenvermelde stadia, het stichten van nieuwe Huizen, het algemeen beheer der bezittingen, het inspecteren van de Huizen (waarvan de verslagen haar worden toegestuurd), het bijeenroepen van de *Conseil Général*, en het benoemen van de *Supérieures locales*. Deze laatste oefenen het gezag en toezicht uit op alle personen van het Huis ; zij worden bijgestaan door een assistente en twee raadgeefsters die de *Conseil privé* vormen welke eens per week vergadert. De *Supérieure Générale* benoemt de *Maîtresses Générales du Pensionnat*, de *Maîtresses Générales des Classes des Pauvres* en de *Maîtresses de Classe*.

Teneinde de Franse zusters toe te laten in een religieuze instelling onderwijs te verschaffen aan kinderen met een zwakke gezondheid, die de zeelucht nodig hadden, kwamen enkele zusters zich vestigen te Oostende, op de Zeedijk (hoek 17 Oktoberstraat). De inrichting droeg de naam *L'Oasis*. Een paar villa's op de hoek werden aangekocht ; de ingang bevond zich in het gebouw gelegen op de hoek van de Zeedijk en de 17 Oktoberstraat.

De *Sacré-Cœur* slaagde er niet in een villa (architect Dujardin, gebouwd in 1899) aan te kopen tussen dit gebouw en haar pensionaat. Dit laatste, een lang smal gebouw (gelijkvloers + drie verdiepingen) in witte gevelsteen met zuilen rond de ramen, werd opgericht langs de Zeedijk. De eerste steen van dit gebouw werd gelegd door Leopold II, die toen nog niet wist dat hier een pensionaat van de *Sacré-Cœur* zou ingericht worden. Toen hij later vernam dat de zusters van het H. Hart een Huis te Oostende vestigden, toonde hij zich zeer welwillend en kwam zelfs verscheidene malen de werken bezoeken.

De villa was bestemd voor het onthaal van dames oud-leerlingen of juffrouwen die zeelucht nodig hadden doch niet verplicht waren het reglement der internen te volgen : zij verbleven er 15 dagen, 3 weken of 1 maand. Vanaf het eerste jaar ontving men reeds 30 *grandes pensionnaires* : bedoeling was een overgang te vormen tussen het leven in het internaat en het latere leven. Van in den beginne telde men vele vreemdelingen die naar Oostende kwamen om het Frans aan te leren of zich erin te vervolmaken.

Twee grote klaslokalen gaven uit op de dijk. Daarnaast was er een studielokaal in het oude gebouw en 3 of 4 kleine lokalen voor tekenles en dergelijke, verspreid in het gebouw. De kamers, verbonden door een gang, gaven uit op zee. Later werden eveneens kamers aan de binnenzijde ingericht. Het gebouw was aangepast aan de hevige wind die zich zou kunnen voordoen.

Bij de aanvang vond de geestelijkheid het eigenaardig dat een pensionaat voor meisjes werd geopend op de zeedijk ; daarom vroeg ze dat de ramen uitgevend op de zeedijk met glas zouden bevatten ; de Overste besloot glas met de Franse fleur-de-lys-tekening te gebruiken.

De bouw van een kapel (kant 17 Oktoberstraat) werd aangevat in 1905 ; deze werd toevertrouwd aan de Sint-Lucasgilde te Gent. Daarbij bevond zich de sacristie. Het nieuwe gebouw liet toe de internen te scheiden van de

grandes pensionnaires. Om het groeiend aantal leerlingen op te vangen werd in de jaren 1927 en volgende een bijkomend groot gebouw opgetrokken.

De gebouwen bleven gespaard van grote schade tijdens de eerste wereldoorlog. In de periode 1940-45 evenwel werden de gebouwen erg gehavend : ingevallen zolderingen, spleten in de muren e.d. ; een bom vernielde het tennisveld in het midden van de tuin, obussen doorboorden de kapel waarvan een groot deel der glasramen werd verbrijzeld; grote stukken van het dak van het internaat werden vernietigd. De instelling werd gesloten van 1914 tot 1919 en van 1941 tot 1946. Tijdens de tweede wereldoorlog bleef de Overste tamelijk lang ter plaatse met twee of drie zusters (o.m. een Poolse zuster die thans verblijft in *Le Sartet* te Embourg), om zoveel mogelijk te trachten een en ander te redden. Uiteindelijk heeft ze toch de plaats moeten ruimen aangezien de gebouwen bestemd waren om deel uit te maken van de beruchte Atlantikwal ; ze vond dan een onderkomen in het klooster der Zusters te Mariakerke.

De opeenvolgende *Supérieures locales* te Oostende waren alle van Belgische nationaliteit : Marie de Theux, Raphaëlle de Cock, Marie Waterkeyn, Marie Poncelet en Marie de Potter. De directrices van het internaat waren de zusters Thellier de Poncheville, Thérèse de Loupigny (beide van Franse nationaliteit), Olympe Fallon (Belg), Madeleine Cardon (Franse), Marguerite Gernaert (Belg) en Berthe Naveau de Marteau (Belg). Tevens weze vermeld dat E.M. Stuart, Supérieure Générale, in oktober 1914 twee dagen te Oostende verbleef vooraleer naar Engeland te vertrekken, waar zij enige tijd later overleed.

Het onderwijs werd verstrekt aan leerlingen van 15 tot 20 à 21 jaar. Aanvankelijk telde men een zeker aantal Fransen, totdat de internaten van de Sacré-Cœur werden heropend in Frankrijk na de oorlog 1914-1918. Vele buitenlanders (o.m. uit Hongarije, Polen, Ierland, Engeland) kwamen studeren in de Belgische stichtingen om zich te vervolmaken in de Franse taal.

Vermits het een Franstalige school gold in een Vlaams gebied, met een niet-conform programma, konden normaal geen leerlingen van minder dan 14 jaar worden aanvaard (een uitzondering kon slechts worden bekomen mits tussenkomst van het bisdom). Het programma was dat van de *Humanités féminines* : Frans, Nederlands, geschiedenis, godsdienst, letterkunde (tekstanalyse, opstel), Engels, aardrijkskunde, elementen van logica en elementaire wiskunde, in de 3e, 2e en 1e klassen ; hierbij kwam soms een 4e klasse (dit hing af van het aantal leerlingen). Het programma legde vooral de nadruk op de literaire aspecten.

Het pedagogisch ideaal van de Sacré-Cœur was de « vorming van de vrouw, bestemd om huismoeder te zijn, toegewijd aan haar huishouden waaraan ze zich volledig wijdt, in een geest van absoluut plichtsbesef en hiertoe de geest verrijkend met alle noodzakelijke kennis : godsdienstige, culturele en huishoudelijke ». Haar studieprogramma beoogt dus een totale vorming, in tegenstelling tot het moderne onderwijs dat meer en meer op specialisatie gebaseerd is. De *maitresse de classe* wordt beschouwd als de bezielster van de klas, evenzeer moeder als lerares. Daarom doceert zij de vakken die beschouwd werden als hebbende de grootste vormende waarde, als godsdienst,

filosofie, Frans, Latijn, geschiedenis. Voor wiskunde, wetenschappen, vreemde talen en praktische vakken werd een beroep gedaan op gespecialiseerde leerkrachten.

De juffrouwen moesten met gemak en natuurlijkheid in het gezelschapsleven kunnen optreden. Daarom werden in de eerste helft der 19e eeuw lessen in houding en dans voorzien. Deze verdwenen wanneer hun rol in het gemeenschapsleven vervaagde. Als overblijfselen daarvan echter citeren we evenwel de *révérènce* of buiging voor de oversten en het gebruik van handschoenen bij zekere plechtige gelegenheden.

Vermits het moderne leven steeds meer diploma's eist, besloot de *Sacré-Cœur* ook haar leerlingen op te leiden voor het *baccalauréat* indien de ouders dit wensten. Dit kon uiteraard niet het geval zijn te Oostende, waar met de doorgaans zwakke gezondheidstoestand van de leerlingen diende rekening gehouden. Een groot belang werd hier gehecht aan lichaamsoefeningen en gymnastiek : elke morgen werd geturnd op het strand vóór het ontbijt. Een *monitrice* begeleidde de wandelingen en zorgde voor de spelen, vermits het de Zusters niet toegelaten was het klooster te verlaten.

Het onderwijskorps bestond aanvankelijk hoofdzakelijk uit Franse zusters komende uit de Franse pensionaten (circa 20 à 25). Toen enkele Franse pensionaten heropend werden (sinds 1920) moest in de laatste jaren voor de tweede wereldoorlog een beroep worden gedaan op enkele leken. Na de oorlog 1940-1945 werd de vorming meer gericht op bepaalde diploma's : voorbereiding op het Cambridge-diploma over de kennis van het Engels door anderstaligen, onderwijs van het Nederlands aan Franstalige kinderen (gepatroneerd door het Davidsfonds), diploma's van Rode-Kruis-ambulancierster, van snit en naad, en voor de buitenlanders een diploma georganiseerd door de Rijkselse universiteit over de kennis van het Frans ; een diploma « weven » werd erkend door de provincie. Enkele Oostendenaars kwamen drie à vier middagen per week les volgen in snit en naad, weven en eerste hulp bij ongevallen.

De leerlingen legden veel belangstelling aan de dag voor het missioneringswerk ; een vijftigtal oud-leerlingen deden later hun intrede in de Orde.

Met de lokale geestelijkheid leefde de *Sacré-Cœur* in goede verstandhouding : de deken kwam dikwijls op bezoek, relaties bestonden met de « *Petites Sœurs des Pauvres* » en de Zusters te Mariakerke, evenals met de Dominikanen. Als aalmoezeniers dienen vermeld E.H. De Spot en E.H. Bossaert, die in de omgeving van de Troonstraat woonde en een mis kwam opdragen in de *Sacré-Cœur*. Dit laatste was eveneens het geval met enkele andere priesters. Met het bisdom waren de relaties eveneens goed. Toen de Zusters van Sint-Jozef in 1951 hun vestiging in de Kaaistraat verlieten, werd door hen aan de *Sacré-Cœur* aangeboden het onderwijs in hun plaats te verzekeren. Daar de *Sacré-Cœur* evenwel slechts bereid was de Nederlandstalige Grieks-Latijnse humaniora voort te zetten, en men vanwege St.-Jozef een globale overname beoogde, werd uiteindelijk een beroep gedaan op de Zusters van Sint-Andreas.

Tijdens het schooljaar 1948-49 telde men slechts 12 leerlingen ; het onderwijs paste zich zoveel mogelijk aan aan de leerlingen die onder de oorlog

hadden geleden. Vanaf 1952 kwamen tamelijk veel juffrouwen, vnl. van Duitse nationaliteit (12 à 14), naar de Sacré-Cœur te Oostende hun vakantie doorbrengen : ze verbleven er gedurende zes weken, gezonden door vestigingen van de Sacré-Cœur in het buitenland (Italië, Duitsland, Spanje) en volgden er Franse lessen 's voormiddags, terwijl ze 's namiddags van de strandgenoegens konden profiteren. Reeds in de dertiger jaren kwamen oud-leerlingen (moeder en kinderen) enige tijd doorbrengen in de instelling; heren werden aanvankelijk niet toegelaten.

Begin 1954 werd het 50-jarig bestaan gevierd. Langzamerhand verdween evenwel de bestaansreden van deze instelling. Het gold hier immers een Franstalige inrichting in een Nederlandstalig gebied ; bovendien konden de leerlingen het niet meer stellen zonder erkende diploma's ; het sociaal milieu dat men kon bereiken betoonde geen interesse meer en in verscheidene Belgische Huizen (Luik, Brussel, Antwerpen) had men een tekort aan personeel.

Daarom werd besloten tot de sluiting over te gaan. Het Vrij Technisch Instituut, toen geleid door E.H. Irénée Maes, was onmiddellijk bereid de gebouwen over te nemen. De Supérieure Générale besloot de gebouwen in februari 1956 te sluiten. De laatste directrice verliet het huis op 14 augustus, de Supérieure bleef nog enkele weken om de zaken te regelen. Tijdens het laatste schooljaar telde de instelling 72 leerlingen (het hoogste aantal dat ooit werd bereikt) : de jongsten werden opgenomen in het instituut te Jette, de hogere klassen in dat te Elsene. Anderen zetten hun studies voort in hun stad in de overige vestigingen van de Sacré-Cœur (Antwerpen, Luik, enz.) terwijl vele buitenlanders naar huis terugkeerden. Andere pensionaten van de Sacré-Cœur oriënteerden zich naar de Grieks-Latijnse humaniora. Met ingang van het schooljaar 1955-56 werd met een 6e Latijnse gestart te Antwerpen onder leiding van Zuster Anita Diersens en met Zuster B. Niveau als Maîtresse Générale (3).

Op 5 mei 1956 werden de overgenomen gebouwen ingewijd door Mgr. De Smedt. Voorlopig zou er een kostschool worden ingericht voor ongeveer 80 leerlingen van het Hoger Technisch Instituut. Aldra zou dit Instituut hier volledig een onderkomen vinden. Met het oog op de voortdurende uitbreiding ervan en de omvorming tot Industriële Hogeschool werd de vleugel in de 17 Oktoberstraat in 1976 afgebroken en vervangen door een meer moderne constructie.

(3) Te Wetteren hadden de Zusters van de Sacré-Cœur van Rijsel een pensionaat gesticht in een kasteel dat hun ter beschikking werd gesteld door de familie Vilain-Quatorze.

BIJLAGE

Naast de kerk van O.-L.-V. ter Duinen te Mariakerke bevindt zich een grafzerk waarvan het zeer sobere en nu moeilijk leesbare opschrift de namen vermeldt van 18 Zusters der Sacré-Cœur, overleden te Oostende. Deze namen luiden :

MARIE DE RODELLEC	1830-1907
LAURENCE DE MASSIA	1881-1913
HELENE ALLARD	1849-1914
AUGUSTA PFANKUCH	1829-1914
EMMA BOURGEOIS	1881-1920
CECILE DE RAINVILLERS	1867-1920
JULIE LAFONT	1844-1921
MARIE LE BEGUEUC	1859-1926
JULIE ROSSARD	1863-1928
CELESTINE MALLOIR	1860-1928
IDALIE GRATIA	1842-1930
OLYMPE FALLON	1873-1930
LOUISE FRANÇAIS	1849-1930
OLYMPE CHIMOT	1878-1931
MARIE GRANGE	1862-1933
JEANNE MESSEMAEKERS	1861-1934
IRENE DE JESSE	1844-1934
GHISLAINE LAGASSE	1890-1948

(A. PETIT 1890)